

Viittausohje: Pulkki, J. & Jokisaari, O-J. 2019. Luovuttamisen etiikka. Teoksessa K. Filander & M. Korhonen & P. Siivonen *Huiputuksen moraalijärjestys. Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*. Tampere: Vastapaino, 343-365.

Luovuttamisen etiikka

Jani Pulkki ja Olli-Jukka Jokisaari

Tässä teoksessa kuvattu huiputuksen moraalijärjestys pitää sisällään ajatuksen olemassaolosta taisteluna ja kilpailuna. Huiputuksen moraalijärjestys, jonka kuvaamiseen sopii myös Polanyin (1944) kapitalistista markkinajärjestelmää kuvaava ”saatanallisen myllyn” käsite, vaatii nykyihmiseltä kovaa tahtoa, voittamista, pärjäämistä ja suorittamista. Ihmiskunnan teknologinen kehitys, talous ja tuotantotoiminta ovat edistyneet pisteeseen, jossa ihmisen tahto hallita luontoa, muita ihmisiä ja itseään, vie elämää haitallisiin suuntiin. Kilpailuajattelun noudattaminen uhkaakin maapallon elämää ylläpitäviä järjestelmiä ja sen eliöitä, ihminen mukaan lukien. Tarvitaan radikaalisti vaihtoehtoisia tapoja käsitteellistää todellisuutta. Tätä varten hahmottelemme luovuttamisen etiikaksi kutsuttua ajattelutapaa.

Luovuttaminen onkin ihmisen ja maapallon elämän kannalta tarpeellinen, suorastaan välttämätön hyve. Luovuttamisen arvoa hyvän elämän ehtona ei juuri ymmärretä, sillä kaikenlainen luovuttamiseen viittaava nähdään huiputuksen moraalijärjestyksessä turmiollisena tappiomielialana, *defaitismina* (Jokisaari & Pulkki 2018). Tällainen ajattelutapa on kovin yksipuolinen ja väitämme sen sijaan, että luovuttamisen idean valossa voidaan rakentaa inhimillisempiä ja ekologisempia käytäntöjä, joissa eliöiden ainutlaatuisen yksilöllisyyden kunnioitukselle on paremmin sijaa. Jotta luovuttamisen etiikan merkitys ja arvo voidaan nähdä, huiputusta onkin tarkasteltava ihmisen minuuden ja kokemusmaailman tasolla. Toisaalta luovuttamista on tarkasteltava laajemmin teknosysteemin yhteiskuntakäytänteiden osana, sillä käsitykset hyveistä ja paheista rakentuvat yhteisöissä (ks. tämän teoksen artikkeli ”Johdatus huiputukseen nykyajan työelämässä”).

Sosiologi-filosofi Pierre Bourdieun (1998, 8) tavoin vältämme ihmisten palauttamista pelkiksi ”rakenteen seurannaisilmiöiksi”. Sosiaalisesti ehdollistetullakin ihmisellä on vaihtelevia

mahdollisuuksia aktiiviseen toimintaan, luovuttamiseen. Avataksemme kilpailulle vaihtoehtoisia horisontteja nojaamme syväekologian ekologisen minuuden ajatukseen sekä tähän liittyvään relationaaliseen ihmiskäsitykseen. Ekologisessa minuudessa ja ontologiassa yksilöllinen minuus rakentuu samaistumalla (identifioitumalla) kilpailevan minän itsesäilytyksen sijaan myös itsen ulkopuolisiin ekologisiin kokonaisuuksiin (Naess 2008, 81–83). Ontologia on filosofian osa-alue, ”oppi olevasta”, eli olevan laatujen ja suhteiden pohdintaa. Pohdimmekin luovuttavan minän ja ekologisen minän ontologiaa, sillä näissä on jotain yhteistä: pyrkimys irtautua ekologisesti ja sosiaalisesti tuhoisasta toiminnasta. Ekologisen minuuden ideana on minuuden ymmärtäminen suhteellisesti osana syväekologiassa tarkasteltua ”kaikkien elävien olentojen yhteisöjä” (Seed ym. 1988). Perusajatuksena on ihmiskäsitys ja ontologia, jonka perustana ovat relationaaliset luovutussuhteet. Identifikaatio luovutussuhteisiin ja ekologisiin kokonaisuuksiin voi vähentää takertumista kilpailullisiin intresseihin, mikä puolestaan mahdollistaa parempaa elämän säilyttämistä pelkän itsesäilytyksen sijaan. Kysymys ei ole täydellisen egoistin täydelliseksi altruistiksi muuttumisesta, vaan ihmisen tajunnan avartumisesta kohti luovuttamisen hyveitä. Tällöin toimija voi ymmärtää toimintansa muutenkin kuin vain egoismin ja altruismin akselilla.

Sana etiikka luovuttamisen etiikassa viittaa elämäntapaan sekä toiminnan moraalifilosofiseen tarkasteluun. Luovuttamisen etiikka on huiputuksen moraalijärjestykselle vaihtoehtoinen eettinen idea ja metafora. Luovuttaminen on sekä yksilön valinta että sosiaalisen rakenteen ehdollistama, mahdollistama tai hankalaksi tekemä. Yksilön syyllistäminen ei auta, mutta tajunnan, mielikuvituksen ja identiteetin laajentaminen koskemaan oman edun lisäksi muiden elävien olentojen etua ja ekologisia kokonaisuuksia (Naess 2008, 81–96) voi olla avuksi myös luovuttamisen idean avaamisessa.

Tarkastelemme kilpailutettua minuutta ontologisesti ja fenomenologisesti, joista jälkimmäinen tarkoittaa filosofista tutkimusta ihmistajunnassa ja havaintokokemuksessa. Kilpailutetun ihmisen tarkastelu tapahtuu lisäksi yhteiskuntafilosofian, tunnustuksen teorian sekä ”liberaalin poliittisen ontologian” (Pulkinen 2003) valossa. Asetamme norjalaisfilosofi Arne Naessin ekologisen minuuden relationaalisen ihmiskäsityksen ja ontologian kilpailuajattelun vastalääkkeeksi. Naessin edustamassa syväekologiassa riittäviä ekologisia muutoksia ei saavuteta pelkästään paremman teknologian kautta nykyisessä järjestelmässä. Ympäristön tuhoamisen juurisyihin vaikuttaminen edellyttää radikaalia uudelleenarviointia ja muutosta ihmiskunnan ajatuksissa, arvoissa, asenteissa, tieteessä, tunnemaailmassa sekä näiden varaan rakennetussa teknoosysteemissä ja yhteiskunnassa. Tämän

muutoksen perustaa luovuttamisen etiikka yhdestä näkökulmasta hahmottelee.

Luovuttamisen käsite, liberaali poliittinen ontologia ja kommunitarismi

Ajatellessamme luovuttamista kilpailuajattelun yhteydessä, tulemme helposti ajatelleeksi luovuttamista sen vastakohtaan, sinnikkään väsymättömän yritteliäisyyden kautta. Yrittäminen nähdään tyypillisesti itseisarvoisena hyvänä, vaikka monessa tilanteessa se aiheuttaa suuria haittoja (esim. Talvivaaran kaivostoiminta). Suomen kielen ”luovuttaminen” ei ole pelkästään kielteissävyinen sana¹.

Luovuttamisen käsite pitää sisällään merkitysten kirjon pyhydestä rauhaan. Luovuttamiseen liitetään usein luopumisen haikeutta, epäonnistumisen tuottamaa pettymystä, mutta myös toivoa pyrittöisyyteen sidotun energian vapautumisesta ja uudelleensuuntaamisesta. Luovuttamisen eettisesti arvokkaita merkityksiä pohtivassa luovuttamisen etiikassa yrittäminen ei ole itseisarvo. Yrittäminen on arvokasta, kun yrittämisen kohde on eettisesti arvostettava. Yrittämisen kohteen ollessa eettisesti ongelmallinen, on usein viisaampi luovuttaa.

Keskeistä on huomata, että luovuttamisen ja luopumisen käsitteet ovat lähellä toisiaan, mutta luopuminen on jonkin jättämistä ilman vastaanottajaa. Luovuttamisessa taas on yhtäältä kysymys symbioosista, kuulumisesta johonkin, jonka olemassaolo on välttämätön johonkin kuuluvalla. Toisaalta luovuttaminen on jostain antamista – joko itsestä tai siitä, mihin kuuluu. Luopuminen on vastentahtoista pois antamista ja luovuttamiseen sisältyy tahdonalainen ja tietoinen pois jättäminen ilman kaunamieltä. Tahdonalainen luovuttaminen sisältääkin hyve-etiikan näkökulmasta anteliaisuuden ja jalomielisyyden hyveitä, suurisieluisuuttakin. Rohkeus liitetään usein kilpailemiseen ja menestykseen, mutta se on tarpeen yhtä lailla myös luovuttamisessa ja haitalliseksi huomattun toiminnan lopettamisessa.

Luovuttaminen, kiinnittymättömyys² ja identifioimattomuus oman edun perspektiiviin, voi olla myös sellaista, jonka olemme tottuneet liittämään pyhyteen³. Tämä sana tulee mieleen lukiessa Arne

---

¹ Luovuttamisen käsitteelle ei löydy esimerkiksi englannin kielestä tarkkaa vastinetta. Englannin *to give up* tai *to relinquish* eivät tavoita suomen kielen verbin ’luovuttaa’ monia merkityksiä. Saksan kielen *aufgeben*-sanaan sisältyy verbi *geben*, joka tarkoittaa antamista ja lahjoittamista. Sana *aufgeben* on monimerkityksinen ja voi tarkoittaa jonkin antamista edelleen toimitettavaksi, jonkin asettamista tehtäväksi ja ylipäättään jonkin tekemistä. Maaseudulla sana voi tarkoittaa myös jonkin täyttämistä. Teknisesti se merkitsee jonkin työstettävän objektin antamista edelleen koneen työstettäväksi. *Aufgeben* voi tarkoittaa myös, kuten suomen luovuttaminen, jostakin luopumista ja keskeyttämistä.

² Buddhalaisessa filosofiassa puhutaan usein samaan asiaan liittyen takertumattomuudesta ihmismielen hyveenä. Naess onkin ottanut vaikutteita buddhalaisesta filosofiasta (jota ei tule sekoittaa uskontoon).

³ Pyhimyksenkin on ajateltava omaa etuaan ainakin perustarpeiden suhteen.

Naessin (2008, 80–83) ajatusta ekologiseen minuuteen liittyvistä itseoivalluksista (*self-realization*). Itseoivallukset liittyvät erillisen ja yksinäisen – atomistisen (Taylor 1995) – minän toisiin ihmisiin ja eliöihin liittymisestä sekä tämän merkityksellisyydestä. Kyse on relationaalisen minän kokemuksellisesta tajuamisesta, mikä voi tapahtua identiteettiä laajentamalla ja sitä edesauttavalla (itse)kasvatuksella (ks. Jokisaari 2007). Itseoivallukset tuskin tekevät tyhjäksi huiputuksen moraalijärjestystä ja valtapiiriä, mutta ne voivat luoda liikkumatilaa kilpailujärjestelmään. Niistä voi avautua myös ajan oloon kilpailuille vaihtoehtoisia luovuttamisen tiloja.

Syväekologian relationaalinen ihmiskäsitys ja ontologia liittyvät aikaisemmin tekemäämme huomioon siitä, että luovuttaminen liittyy kemian ja biologian perusilmiöihin, kun esimerkiksi yhteyttämisprosessissa kasvi sitoo itseensä ilman hiilidioksidia ja luovuttaa happea ilmakehään. Luovuttaminen ei ole ihmisen puutteellisesta yrittämisestä johtuva häpeällinen kokemus – luovuttaminen on elämän perusta! Relationaalisen ontologian näkökulmasta elämä elää vaihdanta- ja antamissuhteissa toisiin olentoihin. Elävät olennot ovat suhteissa toisiin eläviin olentoihin luovuttamisen ja antamisen aineenvaihduntaprosesseissa⁴. (Jokisaari & Pulkki 2018.) Esimerkiksi kahden eliön symbioosiin sisältyy yhteiselämää elämää ylläpitävine luovutussuhteineen (Margulis 1999). Luovutussuhteissa toiselle annetaan ja yhdessä jaetaan usein jotain elintärkeää. Jonkun esimerkiksi luovuttaessa verta tai munuaisensa toiselle ihmiselle tästä tulee lahjoittaja, joka antaa itsestään elämälle ja sen jatkumiselle. Aikamme liberaali yksilö ja sille oletettu olemassaolo (ontologia) on varsin erilainen.

Huiputuksen moraalijärjestys perustuu liberaaliin poliittiseen ontologiaan, jossa ihminen on sukupuolta, sosiaalista asemaa, kulttuuria, historiaa tai fyysistä kehoa vailla oleva abstrakti olio (Pulkinen 2003). Vaikka ihminen on liberaalin poliittisen ontologian mukaan tyhjä taulu, tabula rasa, johon ihminen itse piirtää keskeiset ominaisuutensa elämän virrassa, ihmisellä on kuitenkin oletettu kyky ja halu valita intressiensä mukaisia asioita. Tällä sosiaalisessa tyhjiössä olevalla kulttuurittomalla ja historiattomalla ihmisoliolla on halu saavuttaa intressipiiriinsä kuuluvia asioita tarvittaessa kilpaillen muiden kanssa ja muita vastaan. (Pulkinen 2003.) Aivan kuin kilpailunhalu olisi siis kulttuureista ja historiallisista kehityskuluista riippumaton ihmisluonnon vakio. Näin ei tietysti ole, vaan huiputuksen moraalijärjestyksen taustalta löytyy liberaaliin ontologiaan liittyvä kulttuurisesti sitoutunut ja

---

⁴ Huomattakoon, ettei yhteiskunnallista todellisuutta voi sosiaalidarvinistien tapaan palauttaa biologiaan.

historiallisesti muotoutunut kilpailullinen ihmiskuva, joka sisältää viisi pääasiallista piirrettä ja olettamusta:

Ihmisen (1) halut nähdään kyltymättöminä erottamatta haluja ja tarpeita ontologisesti toisistaan. Koska ihmisen halut nähdään kyltymättöminä, tästä seuraa (2) niukkuutta, jonka puitteissa kaikille ei riitä resursseja näiden haluamaa määrää. Niukkuuden ajatus nojaa luontosuhteeseen, jossa lähes kaikki nähdään periaatteessa ihmisen käytössä olevina (3) resursseina, joista riittää ihmisen hyödynnettäväksi. Ihmisellä nähdään myös lähes rajoittamaton (4) oikeus näiden resurssien tavoitteluun huolimatta tämän ilmeisistä ongelmista sekä vapaus resurssien tavoitteluun. Kilpailujen ajatellaan myös määrittävän yksilöiden (5) ansiot ilman, että mikään ihmisen ulkopuolinen tekijä, kuten kasvatus, fyysinen perimä tai pääoma taloudellisessa, kulttuurisessa tai sosiaalisessa muodossaan, vaikuttaisi asiaan merkittävästi. (Pulkki 2017b; 2017a; Marglin 2009.)

Globaalin kapitalismin aikaa nimitetään joskus liberaalin demokratian aikakaudeksi ja liberaali ontologia ja ihmiskäsitys on saanut vaikutteita 1600-luvulla eläneen filosofin, Thomas Hobbesin, ajattelusta. Hobbesin mukaan jopa täydellisen itsekkäiden ihmisten on järkevää luovuttaa oman etunsa nimissä. Kun Hobbes (2013) muotoili kuuluisaksi tulleen ajatuksensa yhteiskuntasopimuksesta, hän määritteli sen edellytykseksi, että omaa etuaan tavoittelevat ihmiset luovuttavat valtaa itseltään yliyksilölliselle toiminnan säätelylle. Näin oman edun tavoittelemisen onnistuisi paremmin. Hobbesin luonnontilassa, ennen modernia järjestäytynyttä yhteiskuntaa, jokaisella on luonnollinen oikeus kaikkeen. Luonnollinen oikeus johtaa kuitenkin ”kaikkien sotaan kaikkia vastaan”, koska jokainen voi käyttää oikeuttaan esimerkiksi toisten ryöstämiseen ja tappamiseen. Hobbesin kuvailemassa luonnontilassa elämä on karkea, brutaali ja lyhyt. Ihmiset, jotka Hobbesin ajattelussa ovat häikäilemättömiä egoisteja, päätyvät kuitenkin tekemään sopimuksen, jotta he vapautuisivat jatkuvasta pelosta ja saisivat vapauden pyrkiä kohti hyvää elämää. Jotta tuo sopimus olisi mahdollinen, on jokaisen luovuttava oikeudestaan kaikkiin olioihin ja asioihin (*to lay down right to all things*; Hobbes 2013, XIV). Yhteiskuntasopimus on sidos, joka liittää jokaisen yksilön osaksi yhteiskuntaa; yksilön vapaus on mahdollinen ja toteutettavissa vasta, kun luonnollinen oikeus on luovutettu. Liberaali yhteiskuntajärjestyskin perustuu luovuttamiseen.

Luovuttamisessa on kysymys myös irti yhteyksistään päästämisestä. Esimerkiksi yliopiston tutkimusryhmä voi luovuttaa yleiseen käyttöön kehittämänsä idean. Hobbesin teoriassa ihminen luovuttaa valtiolle oikeutensa toimia haluamallaan tavalla sekä mahdollisuuden sanktoida ihmisten

toimintaa saaden itselleen samalla turvallisuutta ja vakautta elämäänsä. Luovuttaminen voi olla myös kilpailun keskeyttämistä tai siitä pois jäämistä; kilpailun luovuttaja antaa voiton jollekin toiselle osanottajalle. Tilanteista ja kilpailuista riippuen tämä voi olla enemmän tai vähemmän vaikeaa. Luovuttaminen ja luovuttamisen etiikan pohdinta on haasteellista myös siksi, että moderni maailma on omaksunut taloustieteen valtavirran käsityksen, jonka mukaan hyvä yhteiskunta saavutetaan yksilöiden toimiessa ahneesti ja itsekkäästi. Sinnikkäästi ahneet ja itsekkäät ihmiset tulevat toimintansa tarkoittamattomana sivutuotteena luoneeksi talouskasvua, teknistä kehitystä, työpaikkoja, tehokkuutta ja materiaalista vaurautta. Koska Smith ei nähnyt erityistä hyvää saavutettavan tarkoituksellisen hyvän tekemisen kautta, hän piti parempana luottaa ihmisten omaneduntavoitteluun ja kilpailuun. Tässä on lyhykäisyydessään taloustieteen isältä, Adam Smithiltä 1700-luvulta otettu kapitalismin oikeutus⁵, jolla myös taloustiede perustelee kilpailua (Pulkki 2017a, 27–31).

Taloustieteessä ja modernissa yhteiskunnassa laajemminkin, itsekkyyden, ahneuden ja kilpailun *näkymättömän käden* kautta kaikki hyötyvät, näin oletetaan. Kilpailu ja itsekkyyden stimuloivat kansantaloutta, työllisyyttä, teknistä kehitystä ja materiaalista hyvinvointia. Mutta tässä kapitalistisen kilpailun perustelussa kuitenkin sivuutetaan kilpailun *näkymätön jalka*: kilpailu myös haittaa ja tuhoaa ihmisten ja muidenkin eliöiden elämää, kun omaa etua ajetaan muiden eliöiden hyvinvoinnista piittaamatta. Se totuttaa meitä kohtelemaan toisia kilpailijoita ilman empatiaa. (Pulkki 2017a, 27–31.) Smith on oikeassa, että tarkoituksellinen hyvän tekeminen voi tuottaa ennakoimattoman huonoja seurauksia, mutta ahne ja itsekäs toiminta tuottaa näkymättömän jalan kautta ennakoimattomia huonoja seurauksia. Näkymättömästä jalasta kirjoittavan Hahnelin (2008, 111–117, 135–138) mukaan ”markkinat palkitsevat niitä, jotka tehokkaimmin käyttävät hyväksi kanssaihmissiään ja rankaisevat niitä, jotka epäloogisesti haluavat noudattaa kultaista sääntöä – tee muille, mitä haluaisit heidän tekevän sinulle.”

Liberaali subjekti ja liberaali poliittinen ontologia, joihin kapitalismikin perustuu, on tulosta pitkästä kasvatustyöstä ja on sellaisena merkittävä luomus. Liberaalin ontologian ongelmana on oikeuksien vaatiminen ilman vastuullisuutta suhteessa toisiin ihmisiin ja eläviin olentoihin. Liberaalin subjektin

---

⁵ Tämä on pikemminkin tarkoitushakuinen Smith-tulkinta kuin hänen filosofian ymmärryksen perustuva kanta. Mutta tulkinta on laajasti omaksuttu.

yhdistäminen ekologiseen vastuullisuuteen ei ole onnistunut⁶. Liberaalin moraalisubjektin käsite on kriittisesti purettava, jotta loputtomasti oikeuksia penäävä ihminen voisi herätä kollektiiviseen ja yksilölliseen vastuuseen. Liberalismin parhaiden puolien, suvaitsevaisuuden, yksilön arvostuksen ja vapauden saavutuksien hävittämistä tulee kuitenkin varoa. Vapaus ja oikeudet on kontekstoitava maapallon ekologisiin realiteetteihin. (Värrin 2007, 72.) Liberalismille vaihtoehtoinen kommunitaristinen yhteiskuntafilosofia⁷ voikin olla avuksi sekä ekologiselle sivistysprojektille että luovuttamisen etiikalle. Joskus syväekologiassa puhutaan kaikkien elävien olentojen yhteisöistä (Seed ym. 1988).

Kommunitarismien mukaan ihminen ei valitse minuutta tai identiteettiään yksin tahtonsa mukaan. Ihminen syntyy osaksi yhteisöä, yhteiskuntaa, historiaa, kulttuuria ja kieltä. Nämä asettavat yksilölle se puitteet, joiden valossa hän voi itseään ajatella ja kokemuksiaan jäsentää esimerkiksi autonomisena ja järkevänä olentona, kovana kilpailijana tai häviäjänä. Kulttuuri ja kieli eivät vain aseta puitteita, vaan ovat jopa osin määrääviä sille, millaiseksi ihminen voi itsensä ja maailman ymmärtää. (Taylor 1995.) Jos sitoudumme liberaaliin abstraktiin yksilöllisyyteen ja sen kovan tahdon korostukseen, olemme rakentaneet minuuttamme, ei niinkään sosiaaliin suhteisiin, uskonnollisiin traditioihin tai ammattimme liittyvien piirteiden vaan kilpailumenestyksen varaan. Minuutemme on näin vangittu kilpailun valtapiiriin, jonka kanssa luovuttamisen ajatus on yhteensopimaton ja hämmentävä. Hämmennyksestä voi kuitenkin kummuta sysäyksiä itseoivalluksiin ja muutoksiin. Psykokapitalismissa itseoivallusten edellytykset eivät ole parhaita mahdollisia.

Psykokapitalismi, aggressiivinen tahto ja tunnustus

Kasvatusfilosofi Veli-Matti Värrin (2002) on kutsunut aikamme yhteiskunta- ja talousmallia, jota tässä kirjassa nimitetään huiputuksen moraalijärjestykseksi, psykokapitalismiksi. Psykokapitalismin käsite on kuvaava, koska kapitalismi muuttaa sisintämme intiimillä tasolla mukaan lukien ne käsitykset, pelot, toiveet ja halut, joita voimme liittää luovuttamiseen kilpailuissa ja kilpailuista. Psykokapitalismin käsitettä voidaan selventää Erich Frommin ajatuksella siitä, kuinka nykyihminen kokee itsensä

---

⁶ Hegeliläis-snellmanilainen eli kommunitaristinen yhteisön merkitystä painottava kansallisvaltio-ontologia on korvautunut anonyymien talouden ontologialla. Värrin (2007, 72) mukaan ”globaali talous on korvannut Bildung-projektin yleisen moraalilain ja kollektiivisen yleistahdon asettajana.”

⁷ Kommunitarismi on yhteiskuntafilosofinen oppisuunta, joka voi liittyä yhtä hyvin oikeistolaisiin, vasemmistolaisiin, vihreisiin ym. poliittisiin suuntauksiin. Sana viittaa yhteisön (community) merkityksen korostamiseen esimerkiksi ihmisen identiteetin muodostumisessa ja yhteiskunnallisessa ajattelussa. (Kymlica 2002.)

tuotteeksi, joka myy itseään ja työsuoritteitaan markkinoilla. Tällöin myös hänen itsetuntonsa ja omanarvontunteensa lähde on yksilön kontrollin ulottumattomissa markkinakilpailuissa. Menestys markkinakilpailujen puitteissa tekee ihmisestä arvokkaan, menestymättömyys vähäarvoisen, jopa arvottoman. (Fromm 1986, 72.) Ihmisen identifikaatioiden alan laajentuessa kilpailevasta minästä, hänen itsearvostuksen lähteitä voi olla esimerkiksi ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä elämäntapa sekä elävien olentojen yhteenkuulumisen oivalluksen synnyttämä merkityksellisyyden kokeminen.

Identifikaatioiden laajentamisen sijaan kilpailu kapeuttaa tajuntamme avaruutta omanedun tavoitteluun (Pulkki 2017a). Huiputuksen moraalijärjestyksen kovan tahdon, kilpailun ja taistelun arvostus voikin muuttaa tahtojamme aggressiivisiksi. Aggressiivisuus ilmenee esimerkiksi hyökkäävyytenä, vihamielisyytenä, voimakkaana kilpailullisuutena sekä haastavana ja tuhoavana käytöksenä. Kilpailuyhteiskunta ohjaa meidät ajattelemaan toistemme ylitse pyrkimistä hyveellisenä dynaamisuuksena, ennakkoluulottomana toimeliaisuutena ja positiivisena ”tekemisen meininkinä”, mutta periksiantamattoman tahdon kääntöpuolena on tahtoenergian turhautumat. Tästä seuraa puolestaan aggressiivisuutta ja kovuutta. Empaattinenkin ihminen voi toistuvasti kilpailuihin asetettuna *karaistua ja paatua kovaksi*, ja oppia sivuuttamaan omatuntonsa viestit, jotka kutsuvat pidättymään haitan ja kärsimyksen aiheuttamisesta (Hahnel 2008, 136; Pulkki 2017a, 131–135).⁸

Se, mistä psykokapitalismissa itsesäilytyksen ajamana kilpaillaan, on oikeus tulla tunnustetuksi. Tunnustetuksi tuleminen on yhteiskunnallisten oikeuksien ja itsekunnioituksen perusta (Honneth 1995, 194–195). *Tunnustus* on haettava kilpailussa yhä uudelleen. Globaalin kapitalismin piirissä olevassa länsimaisessa kulttuurissa tämä johtaa vain entistä lujempaan yrittämiseen, mikä taas ylläpitää pelkoa ja epävarmuutta (Fromm 1986, 72), mihin reagoidaan aggressiolla. Jos kilpailun kohteena on perustarve tai muutoin sosiaalisesti erityisen tärkeä asia, kuten toimeentulo (työpaikka), ei ole ihme, jos tunnustuksetta jäämisestä seuraa suoranaista vihamielisyyttä. Voittajien katsotaan ansainneen saavutuksensa, joten viha kohdistuu yksilön näkemässä sosiaalisessa hierarkiassa itseä heikommassa asemassa oleviin ihmisiin kuten maahanmuuttajiin.

---

⁸ Uusliberalistisen kommunitaristiselle hyvinvointivaltiofilosofialle vaihtoehtoinen minimivaltioideologia on ammentanut kovuutta ”olemassaolon taistelua” yhteiskuntaan soveltavasta sosiaalidarvinismista (Verhaeghe 2014, 75–120). Uusliberalismin mukaan yksilön on yksin itse huolehdittava itsesäilytyksestään ilman holhoavaksi nähdyn hyvinvointivaltion tukea.

Psykokapitalismissa kilpailusosialisaation tuottama aggressiivinen minuus on häviämisen pelon ajamana motivoitunutta hävittämistä. Tässä yhteydessä hävittäminen tarkoittaa taloudelliseen maailmankuvaan perustuvaa elämäntapaa, joka hävittää oman olemassaolonsa ekologista ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden perustaa (von Wright 70–71, 116). Tuo hävittäminen tarkoittaa oman minuuden julistamista paroni von Münchausenin kaltaiseksi olennoksi, joka yksin kiskoo itsensä omista hiuksistaan suonsilmästä. Eristetyn minuuden (ks. Taylor 1995) itsensä auttamisen keinot johtavat lopulta tyranniminään, joka ei enää uskalla luottaa muuhun kuin itsensä lujittamisen aggressiivisiin menetelmiin. Noihin itseapumenetelmiin turvaudutaan sitä lujemmin, mitä enemmän yksilö pelkää joutumistaan häviäjien, luuserien, joukkoon.

Kasvatuksessa kilpailuttamisen ja tunnustuksen kohtalonyhteys liittyy joukkomuotoisen häviäjyyden luomiseen sekä *keinotekoiseen niukkuuteen* kaikille tarpeellisesta tunnustuksesta. Kilpailussa harvat voittavat ja muut häviävät, joten kilpailuttava kasvattaja luo joukkomuotoista häviäjyyttä. Keinotekoinen niukkuus tarkoittaa ihmisen sosiaalisessa elämässä rakentunutta niukkuutta, joka ei ole välttämätöntä. Tunnustusta voitaisiin antaa kaikille, mutta kilpailun sosiaalisessa rakenteessa se on varattu vain yhdelle (tai ryhmäkilpailussa voittajaryhmälle). (Pulkki 2017, 42–44.) Kasvatuksessa kilpailuttaminen ei myöskään voi perustua vapaaehtoisuuteen, koska kasvatettava ei voi siitä aidosti kieltäytyä. Sama pätee esimerkiksi työelämään. Häviäjyys on kilpailuun sosiaalistetulle yksilölle minuuden tunnustamisen kyseenalaistava kokemus. Luovuttamisen etiikan tarkoitus on luovuttaa myös keinotekoisesta niukkuudesta luomisesta ja luoda sitä vastoin tarkoituksellista runsautta tunnustuksesta. Mitä seuraisi, jos käsittäisimme ihmisenä olemisen suhteiden, yhteenkuuluvuuden, jakamisen ja lahjoittavien hyveiden johdattamina?

Relationaalisesta ja ekologisesta minuudesta taisteluidentifikaatioiden purkamiseen

Luovuttajan minuus rakentuu siis Arne Naessin kuvaaman relationaalisen eli suhteellisen olemisen ymmärtämisestä, eliöyksilöiden erityisyyden ja aidon yksilöllisyyden tunnustamisesta. Kilpailutettu minuus kamppailee olemassaolostaan toisia vastaan. Relationaalisuus tarkoittaa Naessille toisaalta olemassaolon perustaa, joka on erilaisten olioiden ja niiden välisten suhteiden kokonaisuus. Erilaisten olioiden toisiaan ylläpitävät suhteet ovat ihmisenkin olemassaolon välttämätön ehto. Myös erilaiset yksilöllisenkin subjektin prosessit havaitsemisesta alkaen ovat suhteellisia. (Naess 1989, 55; Naess

2008.) Esimerkiksi henkilö A saattaa kokea auringonpaisteen häikäisevän silmiä, mutta henkilölle B sama valo on kirkas. Tässä mielessä voidaan sanoa, että auringon valo on häikäisevä suhteessa A:han, mutta suhteessa B:hen se on kirkas. Tosiasiat ovat niin ikään relationaalisia, kuten esimerkiksi eri tieteiden olemassaolo osoittaa. Myös olioiden kvantifiointi on niiden olemassaolon asettamista suhteessa lukuihin ja mittoihin.

Olioiden suhteellisuus ei kuitenkaan vaadi subjektin tai subjektiivisten tuntemusten läsnäoloa. Myös metsä on erilaisissa tiloissa silloin, kun sitä peittää lumi ja silloin kun myrskyää. Lintujen ruokkijat havaitsevat saman päivittäin: Kun pihalle laittaa lintulaudan, lintulaudalla oleva ruoka muuttaa pihan ja lintujen relationaalista kenttää. Sama lintulauta, joka taivuttaa puun oksaa, on linnuille ravinnon ja elämän lähde, ja ihmiselle se on auttamisen ja lintujen seuraamisen tuomaa iloa. Suhteellisen ajattelun näkökulmasta asioita koskevat tunteet ovat yhtä aidosti olemassa kuin mittaustuloksetkin. Ilo, jota lintulaudan seuraaminen tuottaa, on siis yhtä aidosti olemassa kuin lintulaudan paino tai kilpailutetun subjektin ahdistus. Luovuttamisen etiikan näkökulmasta relationaalisuus on otettava moraalisisessä harkinnassa huomioon. Sama huomioon ottaminen voi avartaa ihmisen ekologista minuutta myös ahdistusta vähentävään suuntaan. Relationaalisuuden ajatus antaa myös aihetta kyseenalaistaa näkymättömän käden ajatukseen sisältyvä kaikinpuolisen itsekkyyden ja ahneuden käyttökelpoisuuden kuvitelma. Näkymätön käsi toimii itsekkäästi ja ahneesti toimivien kilpailijoiden toiminnan tarkoittamattomana sivutuotteena, siis ilman erityisiä intentioita omaneduntavoittelun lisäksi. Luovuttamisen etiikka on sen sijaan tietoista, tarkoituksellista ja tahdonalaista toimintaa, jota motivoi hyvän toteuttamisen tarkoitus.

Naess (1989, 85) erottaa toisistaan kaksi itsen toteuttamisen tapaa. Ensinnäkin egoistinen ja aggressiivinen itsensä toteuttaminen on luovuttamatonta pyrkimystä tavoitella jotain toisten tai muiden kustannuksella, mitä kuvastaa norjalainen sanonta ”toisen miehen leipä on toisen kuolema”. Egoistinen itsen toteuttamisen ajatus onkin ongelmallista ontologian, tietoteorian, yhteiskunnan ja etiikan kannalta. Kilpailun edustama egoistinen itsen toteuttaminen (näkymätön käsi) esimerkiksi aliarvioi yksilön kykyjä yhteistyöhön toisten kanssa sekä tarkoituksellisen hyvääntahtoisuuden vaikutuksia, ja tuottaa kyynisyyttä. Toiminta, jossa yksittäinen olio tuhoaa muita, on ontologisesti tulkittuna kuitenkin perversio, sillä hän hävittää omankin olemisensa perustaa (von Wright 1999, 281). Ontologisesti onkin mahdotonta ajatella jonkin yksittäisen olemassaoloa, jos ei ole minkään muun olemassaoloa. Jokaisen

oleminen on, kuten edellä tekemämme luovuttamisen käsitteen analyysin pohjalta voidaan päätellä, suhteessa muihin olevaisiin ja ihmisyksilön olemassaolo on riippuvainen eri olevaisten olemassaolosta. Itsen toteuttaminen tarkoittaakin toisessa, laajemmassa mielessä, olemassaolon käsittämistä osana erilaisia ekosysteemejä. Naessin mukaan yksilö saa elämäänsä merkitystä käsittäessään olevansa osa laajempaa eliöiden olemassaoloa. Luovuttamisen etiikassa tuo merkityksellisyys ei ole eliöiden nimeämistä ja luokittelua, vaan niiden erityisyyden ja yksittäisyyden tunnustamista. Luovuttava ihminen identifioi itsensä ekologisiin kokonaisuuksiin, johon kuuluu monenlaisia eliöitä ja osana näitä hän on yhtä ainutlaatuinen kuten loputtoman monimutkaiset ekologiset kokonaisuudetkin.

Pyrkiessään vapauttamaan ajattelun kaiken oikeuttavasta perustasta filosofi Theodor Adorno (1975, 9) kehottaa pelaamaan peliä, jossa asetetaan kortit pöydälle paljastamatta pelin luonnetta. Luovuttamisen etiikan yhteydessä tämä tarkoittaa avointa pyrkimystä välttää niitä identiteettejä ja identifikaatioita, joita psykokapitalismi kilpailutetuissa toiminnoissaan tarjoaa (ks. Jokisaari & Pulkki 2018). Kortit pöydällä kuvastavat nähtävissä olevaa käyttäytymistä, josta käsin voi pyrkiä vain arvailemaan käyttäytymisen motiiveja. Sen sijaan luovuttamisen etiikkaan perustuva toiminta jää kilpailua korostavalle tajunnalle tunnistamattomaksi. Toisten ihmisten ja luonnon erityisyyttä kunnioittava toiminta on luovuttamista, jonka myötä avautuu kilpailulliselle toiminnalle vieras todellisuus. Tuota todellisuutta kuvastaa itsen näkeminen osana sosiaalisia ja ekologisia suhteita. Kaiken haltuunsa ottavan tekno systeemin (von Wright 1999) pyrkimyksen ulkopuolelle emme kenties pääse, mutta voimme toimia tavalla, jota vallitseva ideologia ei kykene tunnistamaan merkitykselliseksi toiminnaksi, koska kilpailuajattelun näkökulmasta luovuttamiseen perustuvat teot näyttävät mielettömiltä. Tällöin tulee ymmärrettäväksi Adornon korttipelimetafora: kortit pöydällä (näkyvä toiminta) on havaittavissa, mutta mitä peliä niillä pelataan edellyttää pelin sääntöjen ja merkitysten (luovuttamisen etiikka) ymmärtämistä. Samalla luovuttamista on vaikea luokitella tai hallita teknologisin ja taloudellisin käsittein. Luovuttaminen, johon liittyy kokemus kuuluvuudesta ja kenties lahjoittamisesta, on kilpailullisen maailmankuvan kautta hahmotettuna mielettömyyttä. Luovuttamisen etiikan ajatus on vallitsevalle kilpailu- ja taisteluideologialle niin vieras, että tällaisen etiikan ohjaama toiminta ei voi tulla kaapatuksi tekno systeemin demoniseen syleilyyn⁹.

---

⁹ Tarkoitamme demonisella syleilyllä tekno systeemin tietokäsityksen perustumista ns. Laplacen demonin ideaan. Ranskalainen matemaatikko Pierre-Simon Laplace esitti vuonna 1814 ajatuskokeen, jossa meidän tulisi kuvitella olento, joka tietäisi kaikki universumia hallitsevat luonnon lait ja luonnon muodostavien olioiden tarkat sijainnit. Tuo olio voisi sisällyttää yhteen kaavaan olioiden pienimmätkin yksityiskohdat ja suurimpien kappaleiden liikkeitä. Sille ei olisi mikään

Luovuttamiseen perustuvassa toiminnassa puretaan identifioinnin prosessi, jolla vallitseva järjestys pakottaa yksilöt toisiaan vastaan taistelumetaforin ja -keinoin. Identifikaatio on Adornon (1975, 22–24) mukaan käsitteelliseen kokonaisuuteen pyrkivää ajattelua ja yksilön samaistamista yksilöä määrittäviin tekijöihin. Esimerkiksi uravalinnan yksilöllistäminen edellyttää tulevaisuuttaan pohtivalta nuorelta itsensä käsittämistä vallitsevan teknoosysteemin määrein. Tämä johtaa suljettuun identiteettiin, mikä tarkoittaa oman toiminnan näkemiseen sellaisesta yksilöteisestä kokonaisuudesta (totaliteetti) käsin, joka ei tosiasiallisesti tunnista nuoren ihmisen persoonan ainutlaatuisuutta. Teknoosysteemistä käsin määrittyvä näennäisesti yksilöllinen identiteetti näkyy yksilön pakkona samaistua huiputuksen moraalijärjestyksen osaksi: osajaksi, voittajaksi, selviytyjäksi tai häviäjäksi. Yksilö ei kuitenkaan voi säilyttää tuossa prosessissa erityisyyttään tai yksilöllisyyttään, koska täsmälleen sama identifikaation prosessi määrittää jokaisen samankaltaiseksi.

Identifioimisessa tulisikin muistaa jokaisen *ainutlaatuinen erityisyys*, jonka olemisen perustaksi soveltuu Arne Naessin näkemys minän suhteellisesta olemisesta ja ekologisuudesta. Luovuttamisen etiikan ydinajatuksena on yksittäisen tunnustaminen erityisyydessään ja samalla yksittäisen näkeminen yhteyksissään. Esimerkiksi jokainen ihmisyksilö ainutlaatuisena oliona on mahdollinen vain, koska on olemassa muita organismeja, psyyken kehittymisen kannalta välttämätöntä inhimillistä vuorovaikutusta ja sosiaalista hyväksyntää sekä tunnustusta. Olion tai olennon erityinen ainutlaatuisuus on mahdollinen vain toisten ainutlaatuisten olioiden muodostamassa suhteellisessa olemisessä (Aaltola & Keto 2017, 241). Yksilöllisyyttä lupaava kilpailuyhteiskunta ei kykene erityisyyttä tunnustamaan, koska sen lähtökohtainen tavoite on osoittaa voittajan riippumattomuus muista verraten kaikkia kilpailijoita samoilla mittapuilla. Elollisten olemassaolon ja hyvän yhteiskunnallisen toiminnan selittäminen kilpailuun viittaavin käsittein päättyy kaiken kattaviin totaalisiin käsitteisiin, joita pidetään itsestään selvinä peruskäsitteinä. Tästä esimerkkinä käy ”kilpailun” ja ”yksilön” käsitteet.

Luovuttamisen etiikka edellyttää, että luovomme totaalisista käsitteistä ja hyödynämme niiden sijaan kuvittelukykyämme. Tällöin voimme rohkeasti ajatella tunnistamalla ja tunnustamalla oman

---

epävarmaa, sillä sekä menneisyys että tulevaisuus olisivat sille jatkuvasti läsnä nykyisyydessä. Laplacein demonin mahdollisuus tietää läpi ajan nykyisyydestä menneeseen ja tulevaisuuteen perustuu sen täydelliseen tietoon maailmasta ja maailmaa hallitsevista laeista. Demonin mahdollisuus nähdä tuleva ennalta olettaa välttämättömien syiden olemassaolon. Ihmisten tai muiden eliöiden vapauden kokemuksesta riippumatta maailma tapahtuu kuin se tapahtuu vääjämättä.

suhteellisen olemisemme, jonka määrittäminen kaiken selittävin totaalisin käsittein ei tunnista olemisemme erityisyyttä noiden käsitteiden ulkopuolella. Näyttääkin siltä, että liberaalin poliittisen ontologian yksilöllisyyden painotus ei tavoita yksilön erityisyyden suhteellista olemista.

Kommunitaristisen yhteiskuntafilosofian painottama yhteisö voi toimia yksilöä ulkopuolelta määrittävänä ja ahdistavana kokonaisuutena, mutta yhtä hyvin sen kautta voidaan luoda sosiaalista tilaa ihmisen yksilöllisyyden ja erityisyyden tunnustamiselle ja luovutukselle.

Tämän teoksen muut artikkelit osoittavat, kuinka kilpailu, managerointi ja mittarointi perustuvat kaikki näkemykseen, jonka mukaan yksilö on vain yksikkö, joka voidaan yhteismitallistaa samalle viivalle kuten teollisen tuotannon ohjauksessa. Huiputuksen moraalijärjestys pakottaa yksittäisen ja erityisen osaksi totaalista järjestystä sallimatta yksittäisen ilmaista erityisyyttään. Luovuttamalla voimme tehdä näkyväksi erityisen olemassaolon ilman pyrkimystä luokitella tai vangita sitä osaksi totaliteettia, siis joksikin, jota voimme hallita. Samalla luovuttamisen etiikka tuo esiin sen, että elämä on symbioosia: erityinen ja yksittäinen kiinnittyvät todellisuuteen, joka on täynnä yhteyksiä vailla pyrkimystä hävittämiseen. Sen sijaan nämä yhteydet luovat ja ylläpitävät. Jotta yksilön erityisyys voisi tulla tunnustetuksi, on luovuttamisen etiikan oltava yhteisöjen toimintaa läpäisevä periaate. Tunnustaminen on lähtökohtaisesti yhteisöön viittaava käsite.

Luovuttamisen etiikkaan kuuluvat hyveet ovat lahjoittavia hyveitä. Arvoilta elämänmyönteisyyttä vaatinut 1800-luvun filosofi Friedrich Nietzsche (1970, 62) vertaa lahjoittavaa hyvettä kultaan, joka saa arvonsa koska se on ”epätavallinen, ja hyödytön ja hohtava ja lempeäloistoinen”. Nykyisessä omistavien hyveiden maailmassa lahjoittavat hyveet ovatkin käyneet harvinaisiksi. Omistavia hyveitä luonnehtii itsekkyyys. ”On toinen itsekkyyys, liian köyhä, nälkäinen, joka tahtoo aina varastaa [...]” (mt., 63). Määrittelemme lahjoittavan tai luovuttavan hyveen toimintatavaksi, joka perustuu luovuttamisen määritelmän mukaiseen ajatukseen siten, että toimija

- a) ymmärtää erityisen olemisensa riippuvaisuuden sekä inhimillisistä että ihmisen ulkopuolisista luovuttamisen prosesseista,
- b) luovuttaa tietoisesti itsestään samalla tunnustaen itsensä ja muiden erityisyyden esimerkiksi ylläpitämällä elämää tai luopumalla elämää välittömästi tai välillisesti tuhoavasta toiminnasta,
- c) luo ja luovuttaa hyvää vailla hyödyn tavoittelua.

Yhteisö tai yksilö, joka luovuttaa vailla selviytymisen ja sankaruuden korostamista, osoittaa kykenevänsä pelaamaan kilpailuasetelmalle vierasta peliä vilpittömästi avoimin kortein. Luovuttaminen toimintana, joka ei ole tappion julistamista, saattaa kilpailua, ahneutta ja aggressiivisuutta hyveinään pitävän huiputuksen moraalijärjestyksen hämilleen ja luo samalla tilaa uudennaiselle organisoitumiselle. Huiputuksen moraalijärjestykseen perustuva managerointi ei pysty vailla oman perustansa uudelleenarviointia selittämään luovuttamisen etiikan tunnustamaa erityistä. Se alkaakin näyttää naurettavalta, kun ihmiset huomaavat tulevansa kohdelluiksi erityisyyden sijaan yksikköinä. Huiputuksen taustalla vaikuttava Kaikkivaltiaaksi julistautunut kapitalismi, joka ei tunnusta muiden olemassaoloa, on itsensä toistoon pysähtynyt kuoliaaksinaurattaja. Esimerkkinä käyköön Nietzsche (1970, 158–159) tarina muiden kuin kristinuskon Jumalan kuolemasta. Muut jumalat kuolivat nuotiopiirissä nauruun, kun kristinuskon Jumala tuli paikalle ja sanoi, että muita jumalia Hänen lisäksi ei ole. Vastaavasti kapitalistisen kilpailuyhteiskunnan raja on sen kyvyttömyydessä ymmärtää luovuttaminen harkittuna tulevaisuuteen suuntautuvana päätöksenä, koska sille tulevaisuus on demonin syli; ennalta tiedetty tulevaisuus, joka on nykyisen toistoa – ennalta määrättyä vaihtoehtotonta välttämättömyyttä, joka on elämää ja merkityksiä tuhoavaa mielettömyyttä. Luovuttamisen etiikka paljastaa tehotuottavuuden vaatimuksina ilmenevien ennustuksien huiputuksen ja osoittaa ihmisen sielun syvimpään; vapaa kuvittelukyky on tulevaisuuden luomisen ehto.

Luovuttamisen etiikka kehottaa luovuttamaan itsestä toisille esimerkiksi taiteen välityksellä, auttamalla ihmisiä ja eläimiä tai ylipäänsä avautumalla toisille. Taide voi ekologisoida minuutta auttamalla sitä laajentamaan identifikaatioitaan omasta kilpailevasta minuudesta ekologisten kokonaisuuksien näköaloihin ja elävien olentojen yhteisöihin eri paikoissa. Käsillä oleva teos tuo esiin, kuinka vallitsevan järjestyksen ohittavat tarinat ja kertomukset osoittavat toisenlaisen maailman ja merkityksellisyyden mahdollisuuteen. Kuvittelukykyään käyttäen ihminen voi ymmärtää, kuinka hänen olemassaolonsa ja sen merkitykselliseksi kokeminen riippuu toisten erityisten eliöiden ja olioiden luovuttamisesta.

Lopuksi

Monet ihmisenä olemisen eettiset ja eksistentiaaliset ongelmat kumpuavat pyrkimyksestämme omistaa asioita ja kiinnittää minuus omistamiimme asioihin¹⁰ (Fromm 1977; 1993). Toisin sanoen identifioidumme omistuksiimme, kilpailumenestys mukaan lukien. Luovuttamisen etiikassa ja ekologisessa minuudessa taas vältetään minuuden ja menestyksen omistamisen toisiinsa kytkemistä, eli tarpeetonta identifikaatiota menestykseen ja voittamiseen. David Orrin mukaan on planeettamme ei tarvitse lisää menestyneitä ihmisiä vaan rauhantekijöitä, parantajia, korjaajia ja kaiken sorttisia rakastajia. Tarvitsemme ihmisiä, jotka tekevät maailmasta humanin ja elinkelpoisen. Tällaisilla asioilla on hyvin vähän tekemistä menestyksen kanssa sellaisena kuin se nykyään ymmärretään. (Orr 1994, 12.)

Luovuttaminen liittyy Frommin kuvaamaan *olemiseen*, jonka hän näkee omistavalle elämän orientaatiolle vaihtoehtoisena toimintatapana. Oleminen on tilaa, jossa ”ei omisteta mitään, eikä haluta saada mitään”. Se on itsessään riemullista, ja siinä omia kykyjä käytetään hyviä asioita tuottavasti. Myös Naess korostaa ilon merkitystä ekologiselle minuudelle sellaisen liian uhrautuvan ja ilottoman mentaliteetin sijaan, jota joskus tapaa ympäristöaktivistien parissa. Olemisen ja omistamisen ero on Frommin mukaan ihmiskeskeisen ja esinekeskeisen yhteisön välillä. Omistava asenne on lännen teollisille yhteisöille luonteenomaista, kun raha, kuuluisuus ja valta ovat tulleet elämän pääasioiksi. (Fromm 1977, 31; Naess 2008.) Syväekologian näkökulmasta ihmiskeskeisyys on toisaalta korvattava elämäkeskeisyydellä (biosentrismi), jossa ihminen voi kantaa ekologista vastuutaan ilolla ja keveydellä osana elävien luovutussuhteiden verkostoa.

Yhteiskuntafilosofisesti relationaalinen minuus on välttämätöntä, jotta yhteiskunta voi olla olemassa. Kuten Hobbesin teoriasta käy ilmi, jopa egoistiset yksilöt päätyvät luovuttamaan, jotta he voisivat vapautua pelosta ja kurjasta elämästä. Itsen toteuttaminen laajassa ekologisen minuuden merkityksessä on suhteellisen olemisen tunnistamista, joka vaikuttaa itsen kokemiseen osana laajaa ainutlaatuisten olioiden kirjoja ja kokonaisuutta. Koska minuuteni on relationaalinen, olen myös vastuussa toisille siitä,

---

¹⁰ Macpherson on puhunut teoksessaan *The political theory of possessive individualism: Hobbes to Locke* (1962) omistukseen suuntautuvasta possessiivisesta individualismista. Esimerkiksi liberalismien keskeisen isähahmon, John Locken mukaan yhteiskunnan tärkein tehtävä on omistusoikeuksien turvaaminen.

miten heitä kohtelen. Toimintani on aina toimintaa jossain kentässä, joka on lukemattomien olioiden ja niiden välisten moninaisten suhteiden kokonaisuus. Tuossa kentässä ei voi toimia, jollei luovuta symbioottisesti, anna itsestään jotain, siirrä saamaansa eteenpäin ja tunnusta toisen olemassaolon oikeutta.

Yhteiskunta on monin tavoin sidoksissa sitä ympäröivään todellisuuteen. Yksittäisen valtion päätökset ja toimenpiteet ovat siis aina relationaalisia. Valtio, joka luopuu esimerkiksi metsien avohakkuista, päättää samalla luovuttaa metsien tuottaman hapen ja niiden sitoman hiilidioksidin koko maailmalle. Toisaalta yhteiskuntien sisällä luovuttamisen etiikka edellyttää erilaisuuden, erityisyyden ja aidon yksilöllisyyden tunnustamista, toisin kuin yksilöllisyyden nimissä yksilöitä massakilpailuttava teknoysteemi. Luovuttamisen etiikka on myös ainutlaatuisen yksilöllisyyden tunnustamista muissa eliöissä kuin ihmisissä.

Kilpailu ehdollistaa toimintaamme ja rajoittaa minuuttamme, mutta kaikkea inhimillistä ei ole vielä yksityistetty psykokaapitalismissakaan. Luovuttamisen mahdollisuuksia löytyy kapitalismin murroksista, katkoksista ja halkeamista. Luovuttamista on myös kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoisissa yhteenliittymisissä, mittaamattoman arvokkaissa yhteisissä iloissa. Elämää on huiputuksen moraalijärjestyksen ulkopuolisilla yhteistoiminnan kentillä, ystävyysuhteissa, perheissä ja yhteistyösuhteissa. Luovuttamisen mahdollisuuksia on metsäretkissä, yhteisprojekteissa, moraalisesta kuvittelukyvyyn käyttämisessä (Jokisaari 2017) avartumisessa. Luovuttamista on egoonsa kietoutumattomien eliöiden rönsyilevässä anarkiassa.

Biologisessa mielessä emme ole koskaan olleetkaan liberaaleja yksilöitä, joiden luonto pakottaa meidät kilpailemaan toisiamme vastaan (Gilbert, Sapp & Taubert 2012). Ihminen on yksilöllisyyttä myöten suhteita, ja ihmisen elämä nojaa muihin eläviin olentoihin. Esimerkiksi miellyttävä tunne metsässä on osoitus siitä, että tuo tunne on myös siinä metsässä, jossa tunteen koen: sen puissa, tuoksussa ja rauhassa. Puut ja kasvit tuottavat ilmaa, jota voimme hengittää, ja me hiilidioksidia, jota puut tarvitsevat kasvaakseen. Metsä ei kuitenkaan ole vain se, mitä tunnen ja hengitän. Toisaalta ilman metsää ei olisi tiettyä tunnettakaan. Maailma on osa meitä ja me osa maailmaa – ja meidän osamme on ymmärtää luovuttamisen merkitys osaksi olemassaoloa.

Lähteet

Aaltola, Elisa & Keto, Sami (2018) *Empatia. Myötäelämisen tiede*. Helsinki: Into kustannus.

Adorno, Theodor (1966/1975) *Negative Dialektik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Fromm, Erich (1989/1993) *Omistamisesta olemiseen. Itsetiedostuksen teitä ja harhapolkuja*. Suom. Maarit Arppo. Helsinki: Kirjayhtymä.

Fromm, Erich (1949/1986) *Man for himself. An enquiry into the psychology of ethics*. Lontoo: Ark.

Fromm, Erich (1976/1977) *Olla vai omistaa*. Suom. Matti Kannosto. Helsinki: Kirjayhtymä.

Gilbert, Scott & Sapp, Jan & Tauber, Alfred (2012) We have never been individuals. *The Quarterly review of biology* 87:4, 325–341.

Hahnel, Robert (2002/2008) *Poliittisen taloustieteen aakkoset*. Helsinki: Like.

Hobbes, Thomas (1651/2013) *Leviathan*. <http://www.gutenberg.org/ebooks/3207>, viitattu 29.11.2016.

Honneth, Axel (1994) *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. Cambridge, Massachusetts: The MIT press.

Jokisaari, Olli-Jukka (2017) *Kasvatus tuotemaailmassa – Günther Anders kasvatusfilosofina*. Acta Universitatis Tamperensis; 2268, Tampere University Press, Tampere 2017.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0403-4>.

Jokisaari, Olli-Jukka (2007) Lifelong learning towards liberty in modern society – Consumer-divisum or self-realising person? Teoksessa Risto Rinne & ym. (toim.) *Adult education – Liberty, fraternity, equality?: Nordic views on lifelong learning*. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 28. FERA.

Jokisaari, Olli-Jukka & Jani Pulkki (2018) Tuotemaailman umpikujasta luovuttamisen etiikkaan – Kilpailuyhteiskunnan radikaali toisin kuvittelu. Aikuiskasvatus 3.

Kymlica, Will (2002) *Contemporary political philosophy*. 2. painos. New York: Oxford university press.

Margulis, Lynn (1999) *The symbiotic planet. A new look at evolution*. Lontoo: Phoenix.

Naess, Arne (2008) *Ecology of wisdom*. Toimittaneet Aland Drengson & Bill Devall. London: Penguin books.

Naess, Arne (1989) *Ecology, community and lifestyle*. Käännös & toimitus David Rothenberg. Cambridge University Press.

Marglin, Stephen (2009) *Dismal science. How thinking like an economist undermines society*. Cambridge: Harvard university press.

Nietzsche, Friedrich (1885/1970) *Näin puhui Zarathustra*. Suom. Juho Hollo. Helsinki: Ex Libris

Orr, David (1994) *Earth in mind. On education, environment, and the human prospect*. Washington: Island press.

Polanyi, Karl (1944/2009) *Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret*. Suom. Natasha Vilokkinen. Tampere: Vastapaino.

Pulkki, Jani (2017a) *Kilpailun kasvatuksellisista ongelmista. Hyveitä 2000-luvulle*. Tampere: Tampere University Press.

Pulkki, Jani (2017b) Kilpailun harha – aatehistoriallisilta juurilta kilpailufatalismia vastaan. *Kasvatus & Aika* 11:4, 88–101.

Pulkkinen, Tuija (1998/2003) *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Seed, John & Joanna Macy & Pat Fleming & Arne Naess (1988) *Thinking like a mountain. Towards a council of all beings*. Philadelphia: New society publishers.

Taylor, Charles (1991/1995) *Autenttisuuden etiikka*. Suom. Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.

Verhaeghe, Paul (2014) *What about me: The struggle for identity in a market-based society*. Melbourne & Lontoo: Scribe.

Värri, Veli-Matti (2007) Kasvatusfilosofian tärkein tehtävä. *Niin & näin* 1/2007, 70–73.

Värri, Veli-Matti (2002) Kasvatus ja ajan henki – tulkintoja psykokaapitalismin armottomuudesta. *Aikuiskasvatus. Aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti* 2/2002, 92–104.

von Wright, Georg Henrik (1999) *Tieto ja ymmärrys*. Helsinki: Otava.